

kundig gebied zijn een wel zeer kenmerkend bestanddeel van de West-europesche cultuur der zeventiende eeuw. De nog versch-veroverde kennis der aarde was in ieders bewustzijn; een gevoel van trots, 'wie dann wir's so herrlich weit gebracht', kwam er ook wel bij. Kaarten, hoewel dan in de Middeleeuwen niet geheel onbekend, kwamen toch door de ruimere productie der XVIe en XVIIe eeuw eerst binnen ieders bereik, en vonden gretige koopers. Wat ons zoo alledaagsch voorkomt, was voor den XVIe-eeuwer en ook nog voor den XVIIe-eeuwer een 'Errungenschaft'. Men dient dit te bedenken om de anders soms valsch-pathetisch aandoende, hoogdravende commentaren, gedichten en opdrachten der kaarten in het juiste licht te zien; men dient het te begrijpen, om den waren achtergrond te voelen van de soms ongelooflijke zorg, ten koste gelegd aan de uitvoering: aan de weloverwogen mise en page en omlijsting, de cartouches, wapens en andere versierselen, de zuivere, kloeke en toch zoo nauwgezette gravure van het eigenlijke kaartbeeld met opschriften, windrozen en ander toebehooren. Niet anders dan in de kunstvaardigste bewerking en zorgvuldigste uitvoering meende men kaarten in het licht te kunnen geven; de koper verlangde het zoo en betaalde graag, wat het kosten moest. Wij staan tegenover kaarten zakelijker, en ook nuchterder; wij verlangen, handige, nauwkeurige, duidelijke, zoo recent mogelijk bijgewerkte kaarten zonder eenige 'overbodigheid', en — goedkoop. Het is goed zoo; we weten ook, dat het niet anders kan zijn. En toch bekruipt iemand soms het gevoel, dat we met het respect en de liefde voor gebruiksvoorwerpen als deze iets verloren hebben, dat de moeite waard was.

Een intiem beeld van de zeventiend' eeuwse geesteswereld geeft vooral het vlot geteekende en kloek gegraveerde bijwerk der kaarten. De 'horror vacui' der oudere kartografen is men te boven; niet langer worden de onbekende streken met fantastische producten opgevuld. Het zijn aesthetische overwegingen, die de kaarttekenaars ertoe brengen om leege hoeken met sieraad op te vullen. Daar dienden allereerst de noodige opschriften, maatstaven en opdrachten te worden geplaatst, in cartouches of als de ruimte het toeliet, in Renaissancistische schijn-architectuur. Wapenschilden, bloem en vruchtfestoenen, enkele kinderfiguurtjes vonden daarbij allicht een plaats. Liet de plaatsruimte meer toe, dan kwamen al heel gauw allegorische figuren te pas; geografen in alle gedaanten, grijze kamergeleerden en jonge landmetende ingenieurs; landbouw, vee-teelt, visscherij, scheepvaart; stroomgoden en boschnimfen; Minerva, Mercurius, Mars, Neptunus. Of ook, meer realistisch, voorstellingen van den handel en wandel der inwoners.

Niet zelden ook is de allegorie zeer speciaal met het oog op de voorgestelde landstreek gekozen. De kaart van Oxfordshire toont niet alleen de